

Aan de Demissionair minister van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties
De heer dr. R.H.A. Plasterk
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Onderwerp
Meldpunt toegankelijkheid
verkiezingen 15 maart 2017

Datum
31 maart 2017
Ons kenmerk
2017/0026/AvD/AvE/LR

Geachte heer Plasterk,

Het College voor de Rechten van de Mens (hierna: College) houdt sinds juli 2016 toezicht op de implementatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. In het kader van die taak heeft het College rondom de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart 2017 een tijdelijk meldpunt geopend voor mensen met een beperking. Zij konden bij dat meldpunt hun ervaringen - zowel positief als negatief - met de verkiezingen melden bij het College. Door middel van deze brief stel ik u graag op de hoogte van de bevindingen.

Naast dit tijdelijke meldpunt laat het College ook uitgebreid kwantitatief onderzoek uitvoeren naar de ervaringen van mensen met een beperking bij de verkiezingen. Uw ministerie is in de klankbordgroep bij dit onderzoek vertegenwoordigd. De verwachting is dat de resultaten van dat onderzoek voor de zomer van 2017 beschikbaar zijn.

Meldpunt

In totaal kreeg het College 119 meldingen binnen via het meldpunt, Facebook en e-mail. De meeste meldingen (46%) kwamen van mensen met een lichamelijke beperking. Ook mensen met een visuele (26%) en een verstandelijke beperking (14%) hebben hun ervaringen gedeeld.

Inrichting van het stemlokaal

Mensen in een rolstoel of scootmobiel meldden dat zij in veel als toegankelijk aangemerkte stembureaus nog te maken kregen met deurdrangers, dubbele deuren waarvan er één afgesloten was of ruimtes met zoveel meubilair dat zij zich moeilijk konden voortbewegen. Ook de stemhokjes waren voor hen problematisch: sommige hokjes waren te klein voor de scootmobiel; het plankje

in het hokje te hoog, te laag of te ondiep en op meerdere plekken was het touwtje aan het potlood te kort.

Stembiljet

Veel meldingen betroffen het stembiljet. De grootte van het stembiljet en de kleine letters leverden problemen op voor alle doelgroepen die meldingen via het meldpunt hebben doorgegeven. Het gebruik van een vergrootglas was hierdoor lang niet altijd een effectief hulpmiddel, wat mensen met een visuele beperking in de problemen bracht. Ook was de grootte van het biljet en de hoeveelheid namen een bron van verwarring voor mensen met een verstandelijke beperking.

Hulp in het stembokje

Opvallend was het aantal meldingen over hulp in het stembokje. Ruim 12% van de meldingen kwam van mensen met een lichamelijke beperking aan wie hulp in het stembokje door iemand van hun eigen keuze werd geweigerd door de medewerker van het stembureau. In sommige gevallen werd na aandringen die hulp alsnog toegestaan. In andere gevallen mocht de hulp alleen gegeven worden door een medewerker van het stembureau of werd de stemmer naar huis gestuurd. Het College maakt zich zorgen over deze meldingen, nu de Kieswet hulp zowel door een lid van het stembureau als een persoon naar eigen keuze toestaat.

Een aantal mensen met een verstandelijke beperking vroeg om ook aan hen hulp in het stembokje toe te staan. Deze melders hebben stemrecht en wilden daar ook gebruik van maken. Om de laatste stap - het invullen van het stembiljet - te kunnen zetten, was het voor hen belangrijk dat er iemand bij hen was die zij vertrouwden. Artikel J28 Kieswet laat dat momenteel nog niet toe. Het College pleit voor wijziging van dit artikel, zodat ook mensen met een verstandelijke beperking in de toekomst zelf kunnen stemmen.¹

Overigens heeft het College ook verschillende positieve ervaringen ontvangen. Die positieve ervaringen gingen bijna allemaal over de behulpzaamheid, flexibiliteit en vriendelijkheid van de stembureau medewerkers.

Oplossingen

Er zijn door veel melders ook mogelijke oplossingen aangedragen. Het herintroduceren van de stemcomputer, het introduceren van stemprinters (al dan niet naast het schriftelijk stemmen) en stemmen via DigID werden vaak genoemd. Bij voortzetting van schriftelijk stemmen kunnen stembiljetten in braille of met reliëf worden overwogen. Ook toevoeging van logo's en foto's aan het stembiljet werd genoemd als verbetering. Suggesties voor de inrichting het stemlokaal kwamen veelvuldig aan de orde, zoals een breder stembokje, een

---

¹ Zie ook S. Goudsmit en A. van Eijndhoven, 'Mensen met een verstandelijke beperking hebben recht op ondersteuning bij het stemmen', *NJB* 2017/560, via <http://njb.nl/Uploads/Magazine/PDF/NJB-1710-eerste-deel.pdf#page=34>.

plank die door de kiezer zelf in hoogte en diepte versteld kan worden, langer touwtje aan het potlood en betere verlichting. De introductie van hulp in het stemhokje voor mensen met een verstandelijke beperking kwam vaak aan de orde. Ten slotte werd betere training van stembureaumedewerkers als oplossing genoemd in gevallen waarin er geen hulp van een persoon van eigen keuze werd toegestaan aan mensen met een lichamelijke beperking.

Het College zal met gemeenten, de Kiesraad en uw ministerie in gesprek gaan over de verbetering van toegankelijkheid van verkiezingen in de toekomst. Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u contact op laten nemen met Anne van Eijndhoven, beleidsadviseur (a.van.eijndhoven@mensenrechten.nl en 06 - 27 00 62 98).

Hoogachtend,

mr. Adriana C.J. van Dooijeweert
voorzitter